

آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن

رقیه افضلی^۱

چکیده

شهوت در روانشناسی به معنای تمایلات یا احساسات جنسی است که به‌طور طبیعی در انسان‌ها و بسیاری از موجودات زنده وجود دارد. این حس یکی از جنبه‌های پیچیده و چندوجهی از رفتار انسان است و به عوامل مختلفی مانند زیست‌شناسی، روانشناسی، فرهنگی و اجتماعی وابسته می‌باشد. پیروی از شهوت یکی از مهم‌ترین چالش‌های انسانی است که در بسیاری از متون دینی، از جمله قرآن کریم به آن پرداخته شده است. پرهیز از شهوت، به‌ویژه در زمینه‌های جنسی، در قرآن به‌عنوان یکی از نشانه‌های تقوی و ترس از خداوند معرفی شده است. مقاله حاضر با هدف تبیین آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای به رشته تحریر در آمده است. مهمترین یافته‌های تحقیق حاضر عبارتند از: قرآن کریم شهوت را غریزه‌ای طبیعی می‌داند و تاکید بر کنترل آن و پرهیز از انحرافات جنسی دارد. پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن دارای آثار دنیوی «انحراف»، «تضییع نماز»، «جهل»، «گمراهی» است.

کلیدواژه: آثار دنیوی، پیروی از شهوت، شهوت، منظرگاه قرآن.

^۱ . دانش آموخته سطح ۲، مدرسه علمیه حضرت زینب (سلام الله علیها).

مقدمه

شهوت در لغت به معنای میل است و اشتها نیز از همین ماده می‌باشد. این معنا فی حد نفسه نه بار منفی دارد و نه بار مثبت و ارزش یافتن آن بستگی دارد به اینکه در چه مقامی و با چه انگیزه‌ای تحقق پیدا کند. ولی در عرف، غالباً شهوت در جایی گفته می‌شود که میل، به اندامی از اندام‌های انسان به‌خصوص به شکم او مربوط باشد. به همین جهت، میل به مناجات با خدا را شهوت نمی‌گویند. شهوت غریزه‌ای بسیار نیرومند در بشر است که همواره او را به تحرک واداشته است؛ به گونه‌ای که لازمه زندگی بشر در دنیا و برآوردن نیازهای مختلف روحی، جسمی و وسیله ارتباط با دوستان است. ادیان الهی با برحذر داشتن مردم از استفاده بی‌محدودیت از این غریزه انسانی از سویی و بیان فایده‌های دنیوی و پاداش‌های اخروی، سعی کرده‌اند این قوه را در مسیر صحیح خود قرار دهند.

در بسیاری از متون دینی، شهوت به‌عنوان یک نیروی طبیعی و در عین حال پیچیده در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند به راحتی از کنترل خارج شود. در ادیان ابراهیمی مانند اسلام، مسیحیت و یهودیت، شهوت به‌عنوان یک نیروی قوی در درون انسان شناخته می‌شود که نیاز به کنترل و هدایت اخلاقی دارد. در اسلام، شهوت به‌عنوان یکی از خواسته‌های طبیعی انسان است که باید در چارچوب ازدواج و در راه‌های صحیح ارضا شود. در قرآن کریم، شهوت به‌عنوان یک تمایل طبیعی انسانی مورد توجه قرار گرفته است، اما در عین حال، تأکید زیادی بر کنترل و هدایت آن در مسیرهای درست وجود دارد. پیروی نکردن از شهوت و نیاز به حفظ تقوی و پرهیز از انحرافات جنسی یکی از مباحث مهم در قرآن است، زیرا در نظر قرآن، کنترل شهوت نه تنها به بهبود روابط فردی و اجتماعی انسان‌ها کمک می‌کند، بلکه راهی برای دستیابی به رضایت الهی و تکامل روحانی انسان است.

مقاله حاضر با هدف تبیین آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن پاسخگوی سوال زیر است:

-آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن چیست؟

در کتب و نوشته‌های متعددی به بررسی آثار شهوت پرداخته شده است از جمله:

کتاب «مهار شهوت از نگاه عقل و نقل»؛ نوشته امیرحسین شکیبافر که در سال (۱۳۸۸) به چاپ رسیده است. نویسنده در این کتاب ضمن بیان اهمیت شناخت نفس، به مراتب وجودی انسان و شناخت قوای او به‌ویژه قوه شهوانی پرداخته و سپس آثار مخرب زیاده‌روی در شهوت جنسی از لحاظ دنیوی و اخروی را مورد بررسی قرار داده است. آن‌گاه نویسنده راه‌های درمان تعدیل شهوت شکم و شهوت جنسی را بیان کرده و تقویت عشق به خدا، توجه به کرامت نفس، تقویت اعتقادات دینی به‌ویژه اعتقاد به آخرت، کم کردن خوراک و خواب را از عوامل مهم تعدیل شهوت عنوان کرده است.

مقاله «عوامل طغیان و کنترل شهوت جنسی با نگاه قرآنی و حدیثی»؛ نوشته عصمت زایر ابراهیمی و محمد مهدی کریمی‌نیا و مجتبی انصاری مقدم که در سال (۱۴۰۰) به چاپ رسیده است. نویسندگان در این مقاله به این مطلب پرداخته‌اند که میل جنسی یکی از قوای درونی انسان است که با حفظ اعتدال آن سعادت را در پی خواهد داشت و در مقابل، افراط آن باعث شقاوت فرد می شود.

۱- مفاهیم

شهوت در لغت، به معنای دوست داشتن، اشتیاق، رغبت نفس^۱ و خواهش و دلبستگی^۲ به چیزی است که موافق میل اوست. ^۳در اصطلاح معرفه‌النفسی، توجه دادن همه نفسانیات به یک امر است. بطور کلی، شهوت ناپسند است زیرا نفسانیات دیگر و مخصوصاً قوه تعقل را مهمل و معطل می‌گذارد. اما شهوت در اصطلاح اخلاق، میل شدید و کورکورانه به هوس‌های پست حیوانی است. جمع شهوت، شهوات با دو فتحه است.^۵

۱. ابن‌منظور، لسان العرب، ج ۱۴، ص ۴۴۵.

۲. فیومی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر، ص ۳۲۶.

۳. راغب، مفردات الفاظ القرآن، ص ۴۶۸.

۴. مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۶، ص ۱۴۴.

۵. خزائلی، شرح گلستان، ج ۱، ص ۶۹۶.

۲- آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن

قرآن کریم با توجه به اهمیت رعایت اخلاقیات و پرهیز از فحشاء و انحرافات جنسی، در آیات مختلف بر لزوم کنترل شهوت تأکید می‌کند. در بسیاری از آیات، از هرگونه بی‌قیدی در تمایلات جنسی یا تجاوز از حدود الهی منع شده است. برخی از این آیات به وضوح بر آثار دنیوی پیروی از شهوت تأکید دارند از جمله:

۱-۲- انحراف

انحراف به معنای برگشتن و به طرفی مایل شدن، کجروی و بی‌فرمانی است،^۱ و به مایل شدن از راه راست به کجراهه، انحراف می‌گویند.^۲ در اصطلاح فلسفی، تمایل از حد وسط و گرایش به یکی از طرفین را انحراف دانسته‌اند^۳ و در اصطلاح علوم طبیعی، انحراف به خروج از حد تعادل گفته شده است؛ مانند انحراف بعضی از اعضای بدن از انجام وظیفه طبیعی.^۴ امام خمینی انحراف را دور شدن از صراط مستقیم انسانیت و راه انبیاء (صلی الله علیه و آله و سلم)، و نبود اصلاح و تهذیب نفس می‌شمرد.^۵

علت همه انحراف‌هایی که در عالم، از بدو پیدایش تا پایان آن، رخ داده و خواهد، داد دو چیز بیشتر نیست و تمامی انحراف‌ها از این دو اصل ریشه می‌گیرد: یکی نادانی و دیگری هواپرستی و شهوت. گاهی کسانی عمداً و عالمانه و به سبب تمایلات نفسانی، مسایلی را به غلط ترویج و تفسیر می‌کنند، و گاه نیز کسانی چون دست‌شان از واقعیت کوتاه است و به حقیقت دست نیافته‌اند، در چنین ورطه‌ای گرفتار می‌شوند. به عبارت دیگر، در تمامی انحراف‌ها، یا افراد نمی‌دانند واقعیت چیست، و یا می‌دانند، ولی

۱. دهخدا، لغتنامه دهخدا، ج ۲، ص ۲۹۸۹.

۲. امینی، خطر انحراف دانشگاه‌ها و راهکارهای عملی پیشگیری از دید امام خمینی، ص ۵۳.

۳. صلیبا، فرهنگ فلسفی، ص ۱۶۹.

۴. همان.

۵. خمینی، جهاد اکبر، ص ۲۰.

نمی‌خواهند بگویند و عمل کنند. هر انحرافی که در عالم اتفاق افتاده، سرچشمه‌اش یکی از این دو امر است و سومی ندارد.^۱

قرآن کریم عدم توانایی در مدیریت شهوت را یکی از عوامل موثر در بروز رفتارهای انحرافی دانسته و پیروی از شهوات را موجب انحراف و انحطاط جامعه بیان کرده است:

«وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مِيلًا عَظِيمًا»^۲ خدا می‌خواهد تا بر شما بیخشايد؛ و کسانی که از خواسته‌ها [ای نفسانی] پیروی می‌کنند می‌خواهند شما دستخوش انحرافی بزرگ شوید.

مراد از «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ» کسانی هستند که مردم را به سوی رهایی از قیدهای دینی و اخلاقی و دنباله‌روی بی‌قید و شرط از غریزه جنسی فرامی‌خوانند. این‌گونه اشخاص در هردوره‌ای که هستند، با هم تفاوت ندارند و تنها اختلافی که با یکدیگر دارند اختلاف در روش است که برحسب دوران‌هایشان متفاوت می‌باشد. این اشخاص در قرن بیستم به نام آزادی و پیشرفت، شیوه خود را پیش می‌برند و در تحریک غریزه جنسی از راه نوشتن داستان‌ها و نمایش فیلم‌ها و اعضای برهنه و حرکات زشت و امثال این‌ها پا را از حد فراتر نهاده‌اند.^۳ این، همان کژی و انحراف بزرگی است که خداوند بدان اشاره کرده است: «أَنْ تَمِيلُوا مِيلًا عَظِيمًا».

در نتیجه، شهوت توانایی فرد را در مقاومت در برابر وسوسه‌ها و انتخاب رفتارهای اخلاقی و سالم کاهش می‌دهد. به این ترتیب که، فرد به تدریج از مسیر درست منحرف شده و در دام رفتارهای ناپسند و غیرقانونی می‌افتد. همچنین، تکرار رفتارهای شهوانی می‌تواند منجر به اعتیاد رفتاری شود که در آن فرد کنترل خود را از دست داده و به طور اجباری به دنبال ارضای شهوات خود می‌رود، حتی اگر به ضرر خود و دیگران باشد.

۱. محمدتقی مصباح یزدی، در جستجوی عرفان اسلامی، ج ۱، ص ۸۱.

۲. نساء: ۲۷.

۳. مغنیه، ترجمه تفسیر کاشف، ج ۲، ص ۴۷۶.

در نتیجه شهوترانی، یا پیروی بی‌مهاری از تمایلات جنسی و خواسته‌های نفسانی، با تضعیف قدرت عقل و اراده، زمینه‌ساز گمراهی انسان می‌شود. هنگامی که فرد به طور مداوم به دنبال ارضای شهوات خود باشد، تمرکز و توجه او از اهداف والاتر و ارزش‌های اخلاقی منحرف شده و به لذت‌های زودگذر معطوف می‌شود. این امر موجب می‌شود که فرد در تصمیم‌گیری‌های خود، تحت تأثیر احساسات و تمایلات لحظه‌ای قرار گرفته و از تفکر منطقی و عقلانی غافل شود. به تدریج، این الگو رفتاری باعث می‌شود که فرد نسبت به پیامدهای منفی و بلندمدت اعمال خود بی‌تفاوت شده و در مسیر انحراف و گمراهی گام بردارد. به این ترتیب، شهوترانی نه تنها باعث تضعیف اراده و کنترل نفس می‌شود، بلکه با کاهش آگاهی و بینش فرد، او را در معرض خطرات اخلاقی و معنوی قرار می‌دهد.

نتایج

نتایج تحقیق حاضر با عنوان «آثار دنیوی پیروی از شهوت از نظرگاه قرآن» عبارتند از:

شهوت یک میل درونی و غریزه ای بسیار نیرومند است که به راحتی از کنترل خارج شود. قرآن کریم نیز شهوت را غریزه ای طبیعی می‌داند و تاکید بر کنترل آن و پرهیز از انحرافات جنسی دارد. قرآن کریم آثاری را در خصوص پیروی از شهوت بیان نموده است:

انحراف: قرآن کریم انحراف را یکی از عوامل سقوط و پیروی از شهوت می‌داند به گونه‌ای که اگر انسان از مسیر درست دور شود دیگر نمی‌تواند شهوت خود را کنترل کند و در دام غرایز و هوس‌های جنسی می‌افتد.

تضییع نماز: قرآن کریم از نماز به عنوان عبادتی یاد می‌کند که مانع از شهوترانی می‌شود که در صورت ضایع کردن آن، اسیر شهوات و لذاذذ شده و تمرکز حضور قلب از او گرفته می‌شود و دیگر راهی جز پیروی از شهوت‌ها را ندارد.

جهل: جهل در از عوامل تقویت کننده شهوت دانسته شده است. قرآن بر اهمیت علم و عقل در هدایت انسان تاکید کرده و گمراهی را مایه شهوت می‌داند. زیرا انسان بر اثر غفلت، دچار رفتار نادرست و شهوت می‌شود و از مسیر حق منحرف می‌گردد.

دوری از رحمت: در آیات قرآن کریم تاکید شده است که شهوترانی می‌تواند انسان را از رحمت الهی دور کند. لذا در صورت گرفتار شدن در آن، میان انسان و خدا حجابی قرار می‌دهد و موجب دوری از رحمت خداوند می‌شود. اما در صورتی که فرد توبه کند و بازگردد و از تمایلات نفسانی پیروی نکند، باز رحمت الهی شامل او می‌شود.

گمراهی: قرآن کریم پیروی از شهوت را به عنوان یکی از عوامل گمراهی مورد اشاره قرار داده است که پیروی از خواسته‌های نفسانی یک مانع در راه هدایت الهی می‌باشد و سبب تضعیف قدرت عقل و اراده می‌شود و زمینه گمراهی را فراهم می‌کند.

منابع

• قرآن کریم

۱. ابن شعبه، حسن ابن علی، ترجمه تحف العقول، چاپ اول، قم: صالحان، ۱۳۸۹ ه.ش.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، قم: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه.ش.
۳. انصاریان، حسین، عرفان اسلامی تفسیر مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه، قم: ناشر: دار العرفان، چاپ اول، ه.ش.
۴. آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، مشهد: موسسه فرهنگی - پژوهشی الجواد: ضریح آفتاب، چاپ اول، ۱۳۸۱ ه.ش.
۵. خامنه‌ای، علی، درس‌هایی از نهج البلاغه، چاپ دوم، تهران: سید جمال، ۱۳۶۱ ه.ش.
۶. خزائی، محمد، شرح گلستان، تهران: بدرقه جاویدان، چاپ دوم، ۱۳۶۶ ه.ش.
۷. خمینی، روح الله، آداب الصلاة، چاپ دوم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۸ ه.ش.
۸. تفسیر سوره حمد، چاپ چهاردهم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ه.ش.
۹. جهاد اکبر، چاپ سی‌ام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۴ ه.ش.
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: دانشگاه علوم و ادبیات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۳ ه.ش.
۱۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، تهران: مرتضوی، چاپ چهارم، ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۲. صلیبا، جمیل، فرهنگ فلسفی، تهران: حکمت، چاپ چهارم، ۱۳۹۳ ه.ش.
۱۳. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق.
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، تهران: فراهانی، چاپ اول، ۱۳۹۰ ه.ش.

۱۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم: دارالهجره، چاپ اول، ۱۳۶۴ ه.ش.
۱۶. فیومی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر، تهران: طلعه نور، چاپ اول، ۱۳۹۶ ه.ش.
۱۷. کاشانی، فتح الله بن شکرالله، تفسیر خلاصه منهج الصادقین، تهران: اسلامیه، چاپ اول، ۱۳۶۳ ه.ش.
۱۸. مصباح یزدی، محمد تقی، در جستجوی عرفان اسلامی، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ هشتم، ۱۴۰۱ ه.ش.
۱۹. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱ ه.ش.
۲۰. مغنیه، محمد جواد، ترجمه تفسیر کاشف، قم: بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۷۸ ه.ش.

مقاله

۱. امینی، محمد عارف "خطر انحراف دانشگاه‌ها و راهکارهای عملی پیشگیری از دید امام خمینی" شماره ۳۱، ۱۳۸۷ ه.ش.